

שלום לכולם,

אני מבקשת לשתף אתכם במאמר שהגיע לידי והתפרסם בימים אלה - "הפרוייקט החדש לפסיכולוגיה מדעית", שנכתב ע"י מארק סולמס, ובו הוא משנה ומעדכן, בעצם מתקן, את המאמר שכתב פרויד - "Project for Scientific Psychology", "הפרוייקט", באמצעות הידע הקיים כיום במדעי המוח והנירופסיכולוגיה.

המאמר של פרויד, נגזז על ידו ופורסם רק ב 1950, שנים לאחר מותו, כשנמצא כתב היד שלו. אני זוכרת שלמדתי את המאמר בעת לימודי במכון, בקורס שהעביר לנו שמואל ארליך ועסק בכתביו של פרויד. פרויד מנסה במאמר זה ליצור מודל מדעי לתפקוד של האפארטוס המנטלי ומציג בו את המט-פסיכולוגיה של התיאוריה שפיתח. מטבע הדברים המאמר של פרויד נשען על ידע ניורולוגי מיושן. בתקופתו של פרויד רק נחקר והתגלה מבנה תאי העצב, וגם מושג הסינפסה עדיין לא היה קיים בעת כתיבת "הפרוייקט". חזרתי לסיכום החומר בפגישות עם שמואל ארליך ומצאתי שם - "במאמר הזה ישנה כל הפסיכואנליזה של פרויד", ואפילו - "זהו אחד הדברים היותר גאוניים שפרויד כתב", ובכל זאת "הניסיון הזה של פרויד היה ניסיון נפל", ופרויד בחר שלא לפרסם את החומר, ומהתכתבותו עם פליס עולה שרצה להשמידו. המאמר של פרויד היה עבורי קשה ביותר לקריאה ולהבנה וקיבל פשר כלשהו במהלך השיעור, אבל כבר בעת קריאת החומר אז שאלתי את עצמי איך היה נראה אילו היה נכתב עם הידע הניורולוגי הנוכחי. בעשורים האחרונים חקר המוח התפתח מאוד בזכות התפתחות שיטות וכלי הדמיה המאפשרים "לראות" את המוח האנושי בפעולה. כשהגיע לידי "הפרוייקט החדש" של סולמס מצאתי עצמי מתרגשת ושמחה על המשימה שהוא לקח על עצמו, האתגר לתת למאמר הזה של פרויד חיים חדשים באמצעות הידע הניורולוגי הקיים כיום.

ועם כל השמחה, המחשבה הראשונה שעלתה בראשי היתה "איש אמיץ, צריך הרבה אומץ בכדי להעז ולתקן את פרויד ... המתח בין הישן והחדש, קשרי אבות ובנים, מתעורר כאן מיד לתחיה. חשבתי לעצמי בחיור - פרויד הוא זה שלימד על הסכנה ברצון לתפוס את מקום האב... נדמה לי שהעשייה הזו של סולמס, הכתיבה שלו בתוך מאמר של פרויד, גם מעוררת תכנים רגשיים מורכבים של המתח הבין-דורי.

אני עוקבת אחר התפתחות עבודתו של סולמס מאז ביקורו הראשון בארץ, לפני כשלושים שנה. הוא הציג את עבודתו בכנס שעסק בתודעה, חקר את תהליכי החלימה, וכבר אז התאמץ לפלס את הדרך המגשרת ומקשרת בין הניורולוגיה לפסיכואנליזה. אני זוכרת התרגשות ושמחה דומים מאותו כנס. הייתי עסוקה אז בשאלות לגבי האופן בו נרשם בנו עולמנו הפנימי, וברישום ההבחנה בין פנימי וחיצוני, וסולמס התייחס למה שביני לביני חשבתי כ"שטויות שעוברות לי בראש" בעניין החוויה הסובייקטיבית- לדוגמה, האפשרות שה"אדום" שאני רואה הוא אולי ה"כחול" של מישהו אחר. מאז אותו כנס כבר שמעתי אותו מרצה כאן בארץ בהזדמנויות נוספות, הקשבתי לשעות רבות של הרצאות שיש לו ברשת, וקראתי חומר שכתב, ולהבנתי במהלך השנים בנה באופן שהלך ונעשה יותר ויותר מחודד ומוגדר את התיאוריה לגבי הדרך בה המורשת של פרויד מתייחסת לידע המתפתח בנושא חקר המוח ולהבנת התודעה. במהלך השנים סולמס טבע את המושג "ניורופסיכואנליזה" וגם הקים את החברה הניורופסיכואנליטית הבינלאומית. הוא מכיר היטב את עבודתו של פרויד, שכן לקח על עצמו לתרגם מחדש את כל כתביו של פרויד לאנגלית, ולדבריו הוא עומד בפני סיום משימת התרגום הזו. במהלך השנים אני נהנית מאוד מהקשבה להרצאותיו, בהן הוא מצליח להציג אינטגרציה של תכנים מורכבים בצורה מאורגנת, בהירה ופשוטה.

הבניה של סולמס את השדה הניורופסיכואנליטי היא בעיני יוזמה מרשימה ומעוררת הערכה, המעידה על יכולותיו, יכולות מהסוג שהיו לפרויד. אין ספק שזו משימה מורכבת, שמעוררת לא מעט התנגדות בקרב פסיכואנליטיקאים. כשהוא מגיע לארץ, מעטים האנליטיקאים שאני פוגשת בכנסים שלו. הניסיון שלו במאמר הנוכחי לעדכן-לתקן את פרויד חיבר אותי למאמר של אוגדן - "לקרוא את לוואלד: אדיפוס נוצר מחדש". אוגדן כותב - "בלב המשגתו המחודשת של לוואלד (1979) את תסביך אדיפוס, מונח הרעיון שלפיו **משימתו**

של כל דור חדש היא להשתמש ביצירות של הדור שקדם לו, להרוס אותן ולהמציאן מחדש. "חשבתי על כך שעבודתו של סולמס, ובאופן הכי קונקרטי המאמר המצורף של סולמס, הם דוגמה ליכולת "להרוס ולהמציא-מחדש", יכולת המבטאת בו-זמנית גם את האחדות וגם את הנפרדות בקשר עם ההורה. סולמס ממשיך לאורך השנים שיחה אינטנסיבית עם פרויד על עבודתו, ויוצר בתיאוריה הווה חדש לטובת התפתחות וחיים בשני התחומים שהעסיקו את פרויד - הפסיכואנליזה והנירופיזיולוגיה.

המאמר המצורף כאן ובו תיקון מעודכן למאמר של פרויד, הוא מאמר קשה מאוד לקריאה, כנראה אפילו קשה יותר מהמאמר שכתב פרויד, בשל תחומי הידע המצטבר הנכללים בו. זהו מאמר דחוס ביותר. אבל את ההקדמה ניתן לקרוא בקלות, וסולמס כותב שם על כך שהוא נשען על "כתפי ענקים", על ההבנה התיאורטית שפיתח Karl Friston (computational neuroscience), Jaak – I, Panksepp שעסק ופיתח את התחום של מרכזים אפקטיביים במוח (affective neuroscience). וכך עבודתו של פרויד, ה"ענק" לכשעצמו, הופכת כאן למציאות המעוגנת בנירולוגיה ובמתמטיקה. סוג של חגיגה בתוך ליבי

אני רחוקה מלסיים את קריאת המאמר שאני מציעה לכם כאן לקריאה. התקדמתי בערך למחצית מהדרך. אני מנסה לצלוח את החומר באמצעות ה"קילומטראז'" של ההכרות עם עבודתו של סולמס, ומוצאת עצמי פונה ללמידה וחקירה של נושאים לא מוכרים לי. החומר המתמטי בנושא Malkov Blanket או העמקת הלמידה בעבודתו של פריסטון בנושא "אנרגיה חופשית". אני מתקדמת צעד צעד בניסיון להבין ואז לקשר את החומר לתיאוריה הפסיכואנליטית כפי שהיא מוכרת לי. במקביל לפרסום המאמר הזה עתיד לצאת לאור בחודש הקרוב ספר שכתב סולמס, The Hidden Spring ולדבריו בספר זה הוא מציג את החומר באופן יותר ידידותי וברור, בטקסט משלו. חשבתי על שם הספר כמייצג גם את המאמר הזה - אכן "אביב" של התחדשות, מה שהמתין שם ברקע להתגלות כבר יכול להופיע, החבוי ש'מקפץ' לפני השטח, נבט מפתיע ומסקרן. סולמס פירסם לא רק את המאמר המתוקן, אלא במקביל גם את המאמר המקורי של פרויד כשהוא מציין בתוכו את התיקונים והתוספות. המבנה מלמד על התוספת הנכבדה שלו לתוך החומר הקיים, והמהלך כולו הוא בעיני מהלך של נדיבות עצומה אל מול פרויד ואל מול הקהילה הפסיכואנליטית.

פרויד נשען במאמר שלו על אופן פעילות תאי העצב, ועל עקרונות התנועה (חוקי הפיזיקה הניוטוניאנית) כשניסה להגדיר את פעילות המערכת הפסיכולוגית. סולמס מתקדם במבנה שיצר פרויד ומתאר את הקיום שלנו כמערכת של ארגון עצמי, וגם מבלי להיכנס לתיאוריה עצמה, המאמר הזה בעצם הופעתו, מפגיש אותנו עם התוכן אותו הוא מסביר. המאמר מפגיש עם הזכרון ועם התנועה המתקיימת בנו (גם ברמה העצבית) בין המשתנה והקבוע, בין הזיהוי והחיפוש אחר המוכר - המאמץ לנבא בכדי לצמצם את F - האנרגיה הנדרשת לפעולה של המערכת, לבין המפגש עם טעות הניבוי - עם המצבים שבהם הניסיון שלנו להשתמש בדפוסים המוכרים לנו אינו מוביל אותנו למצב ההומאוסטטי אליו אנחנו שואפים. הידע הנירופיסיכולוגי המצטבר בהחלט מוביל לאזור של "יציאה משווי המשקל", ומוביל לצורך לבנות התאמה בין התיאוריות הפסיכואנליטיות לבין העובדות הנירופיזיולוגיות המצטברות לגבי האופן בו מתארגן עולמנו הפנימי. בניה של קוהרנטיות היא חלק מבניה של מערכת בריאה ומתפקדת. הצורך ביצירת מבנה קוהרנטי מוכר מאוד בחומרים העוסקים בתהליכי התפתחות של ילדים - התקשרות בטוחה של הורה נמדדת עפ"י מידת הקוהרנטיות של הנרטיב שקיים בו לגבי קשריו עם הוריו, (נמדד בשאלוני AAI), ונרטיב קוהרנטי של ההורה נמצא מנבא את היכולת שלו לבניית התקשרות בטוחה עם ילדו. אולי אנחנו בדרך לבניה של נרטיב קוהרנטי, כזה שפרויד ביקש, בין המדע והפסיכואנליזה.

במובן זה המאמר הנוכחי יוצר מעין טבעת מביוס - חיבור של פנים וחוץ - מפני שהוא מפגיש אותנו עם הצורך לעדכן את האופן בו אנו חושבים ומבינים את הקיום הנפשי בהתאם ל"מציאות" - לחומר המצטבר היום לגבי תפקוד ניורופיסיכולוגי, והמאמר מסביר את ההתרחשות הזו ברמה העצבית. והרי עצם מהותה של הפסיכואנליזה קשור בניסיון הזה של ארגון ועדכון הזכרונות והחומרים הקיימים, בהתאם לאפשרויות החדשות הנבנות במהלך עבודה משותפת.

הפסיכואנליזה בשנים האחרונות עוסקת לא רק בתוכן החשיבה, אלא בתהליך החשיבה, באופן היווצרות החווייה, ועבודתם של ביון, ויניקוט, וכיום אוגדן, עוסקת במהלך זה של ארגון החשיבה. כאשר מנסים לבחון את האופן בו מתארגנת ההתנסות, סולמס נותן תשובה המארגנת מחדש את התפיסה שהציע פרויד לגבי המודע והלא-מודע, או לגבי ארגון הדחף. האיד, כל אותם כוחות פנימיים המפעילים אותנו, שמיקומם בחלקים סב-קורטיקליים של המוח, כל התחושות המנהלות אותנו, הן החלק המודע לנו - אנו מודעים למה שאנחנו מרגישים. המודעות ממוקמת בגזע המוח. לעומת זאת, תהליכי הארגון של החווייה, האופנים בהן מתארגנות התחושות, אלו תהליכים שמיקומם בקליפת המוח, וכל אלה הם החלקים הלא-מודעים. החשיבה על כך אינטואיטיבית ופשטת - אנו אכן מודעים לתחושות ולרגשות שלנו, זו מהותה של הרגשה, אבל בהחלט איננו מודעים לאופן בו אנחנו מארגנים אותן ונותנים להן פשר.

בהתאמה עם תפיסה זו, המונח של פרויד של *freely mobile cathexis*, המתייחס במאמר המקורי לתהליכים ראשוניים, מזוהה אצל סולמס עם התגובה האוטומאטית של מערכות זכרון לא דקלרטיביות. ואילו הרכיב שמציג פרויד לקיום תהליכי חשיבה שניוניים ולפעולה וולונטרית, *bound cathexis*, מזוהה במאמר הנוכחי עם הפונקציה המתווכת של "זכרון עובד".

תהליכי חקר המוח הם תחום הולך ומתפתח. אני מוצאת עצמי שמחה לפגוש את האפשרות לעדכן את עבודתו של פרויד כך שהמושגים הכל כך בסיסיים המלווים את העבודה יקבלו ביסוס וחיזוק מהמחקר הקיים בנושא המוח והתפתחות התודעה. בעיני זו שפה מעשירה, מאתגרת, שמוסיפה ומעמיקה את ההבנה שלנו את העשייה הטיפולית.

בדרך כלל ההתבוננות בחומר הנירופסיכואנליטי מעלה את השאלה מה תרומתו של כל הידע הזה לעבודה שלנו בקליניקה, לפרקטיקה של המעשה הטיפולי. עבורי זו שפה נוספת שמעניין ונכון ללמוד אותה כאשר עוסקים בעבודה נפשית, וגם אם אינה יוצרת שינוי בפרקטיקה הקלינית, היא משרתת את ההבנה שלנו את המתרחש. פרויד עסק ב"פסיכולוגיה של איש אחד", אולם התיאוריה הפסיכואנליטית התקדמה מאז. המפגש בקליניקה מחזיק בתוכו הבנה הבנויה משפות תיאורטיות שונות שהתפתחו מאז עבודתו של פרויד, המעשירות ומעמיקות את העבודה הטיפולית. ההתבוננות דרך פרספקטיבה יחידה, הניסיון להישען על ההבנה של התיאוריה הפרוידיאנית בלבד, אינה מספקת בעיני תמונה מלאה של כל מורכבות חיי הנפש. במהלך השנים התפתחה הפסיכולוגיה המתייחסת לקיום שלנו כפרטים בתוך קונטקסט של יחסים אנושיים, התפר בין העולם הפנימי והמציאות החיצונית זכה להתייחסות, והפסיכולוגיה האינטרסובייקטיבית או זו ההתייחסותית נשענות על הבנה זו. בתוך ההכרות המתבקשת עם השפות השונות של העבודה הנפשית, אני מוצאת את השפה הנירופסיכואנליטית מעשירה, אך אולי עדיין לא די מפותחת, ולכן בשלב זה אני יכולה להעיד האם ואיך היא תורמת לשיחה הטיפולית שאני מקיימת.

החשיבה הנירופסיכואנליטית נותנת בסיס במציאות לארגונים שאנו יוצרים בעולם הנפשי ולאופן התהוותם. האפשרות להבין את האופן בו מתארגנת החווייה נתרמת מההבנות הנירופיזיולוגיות של תפקוד המוח, אבל הכיוון ההפוך לא פחות חשוב. חקר המוח רק מתחיל לעסוק בהבנת השפעות הקשרים הבינאישיים, ובעיקר בתחום ההתפתחותי. להבנות הקיימות כיום בפסיכואנליזה יש אפשרות להעשיר את המחקר הנירופסיכולוגי. כבר מזמן אני עסוקה בכך שחוויית העצמי מתארגנת במהלך ההתפתחות כמבנה מתמטי ארבע-מימדי. חומר שיצא לי לפגוש לאחרונה, של Georg Northoff, עוסק בפעילות של גלי המוח, ורואה במוח לא רק איבר "מגיב" לסביבה, אלא איבר בעל פעילות ספונטנית המוגדרת במונחים של דפוס זמן-מרחב (spatio-temporal) ספונטניים המתקיימים בו. המוח נמצא במצב מתמשך של נסיונות התאמה של פעילותו הספונטנית לגלים במרחב-זמן של הסביבה הפנימית והחיצונית שלו. (לדוגמה - התאמה בין פעילות של דפוס מרחב-זמן של הלב לפעילות הספונטנית של גלי המוח, או התאמת דפוס מרחב-זמן של גלי המוח לתדרים בסביבה - גם של מוחות אחרים איתם אנו בקשר.) הדפוס של גלי המוח המאפיין אותנו נתפס כמדגיר את תחושת העצמי שלנו. שמחתי לגלות את החומר הזה, בעיקר מפני שהוא מאפשר לי להבין את האופן שבו הארגון התיאורטי שיצרתי לעצמי בנושא התפתחות המימדיות בארגון החווייה,

מתקיים כנראה כמבנה ממשי. האינטגרציה שנוכל לעשות בין השפות לא תחליף את הטיפול הפסיכואנליטי, אבל מבנה יותר ברור ומוגדר, "נוסחה" מארגנת למשתנים השונים, עתידה לסייע בהבנת ובהגדרת העבודה שאנחנו עושים.

כמו שניתן להבין, אני שמחה על המאמר הזה. אני מניחה שעבורי הוא לא רק "מאמר החודש", אלא כנראה יהיה בשל מורכבותו "מאמר השנה" – מאחר ובכוונתי להצטרף לקבוצה המתארגנת בחסות החברה הנורופסיכואנליטית הבינלאומית ללמידה והעמקה במאמר הזה בהנחייתו של סולמס. (ומי שמעוניין להצטרף, כמובן מוזמן בשמחה).

שאלתי את עצמי האם פרויד היה מרוצה מהופעת המאמר. מהאופן בו פרויד מצטייר אצלי נראה לי שלא היה מתלהב במיוחד מערעור סמכותו או מעובדת התיקון של דבריו. אבל אני מאמינה שהיה שמח מאוד אילו ניתנה לו ההזדמנות לכתוב בעצמו את המאמר הזה, שלא יכול היה לפרסם בזמנו, ולחשוב בעצמו את העדכונים שיש בו בהתאם לידע הקיים היום. אני חושבת שעצם האפשרות לעשות שימוש בטקסט של המאמר המקורי שכתב פרויד ולהכניס בו תיקונים תוך שמירה על המבנה והתפיסה של פרויד, מעידים על גאונות היצירה הזו של פרויד, כמו גם על היכולת המופלאה של סולמס בשילוב העבר, הזכרונות, ועיבודם ועידכונם בהווה – עבודה קלינית פסיכואנליטית מעוררת השתאות. וכנראה גם השתאות....